

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ในปัจจุบันมีสารเคมีที่มนุษย์เราผลิตขึ้นประมาณ 6,000,000 ชนิดประมาณร้อยละ 1 หรือ 60,000 ชนิด ใช้ในชีวิตประจำวัน และมีสารเคมีที่เกิดใหม่ปีละ 1,000 ชนิด สารเคมีที่ใช้ทางการเกษตร พบว่าเป็นยาฆ่าเชื้อรามากกว่า 250 ชนิด ยาฆ่าหญ้ามากกว่า 150 ชนิด องค์การอาหารและยาแห่งสหประชาชาติได้สำรวจพบว่ามีคนป่วยเนื่องมาจากสารเคมีปีละ 750,000 คน และเสียชีวิตปีละประมาณ 50,000 คน ผลเสียที่เราพบที่เกิดจากการใช้สารเคมีคือ ทำให้ภูมิคุ้มกันลดต่ำลงอันเป็นสาเหตุก่อให้เกิดโรคมะเร็ง จากข้อมูลการเสียชีวิตของคนในประเทศไทยในปี 2540 พบว่ามีคนไทยเสียชีวิตด้วยสาเหตุต่าง ๆ เรียงลำดับได้ดังนี้ อันดับ 1 อุบัติเหตุ ร้อยละ 18 อันดับ 2 โรคหัวใจ ร้อยละ 14 อันดับ 3 มะเร็ง ร้อยละ 9 และอันดับ 4 โรคตับ ร้อยละ 3 แต่ในระยะปี 2544 - 2545 พบว่าคนไทยเสียชีวิตด้วยสาเหตุจากโรคมะเร็งมาเป็นอันดับหนึ่ง ปีละประมาณ 50,000 ราย โดยส่วนหนึ่งเนื่องจากการรับประทานอาหารที่ผิด ๆ และมีสารพิษปนเปื้อน นอกจากสารเคมีหลายชนิดเป็นสารก่อมะเร็งและยังมีพิษต่อระบบประสาทและการทำงานของกล้ามเนื้อและในส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมีโดยเฉพาะปุ๋ยไนโตรเจนอาจส่งผลต่อสุขภาพได้ถ้าใช้ปุ๋ยไนโตรเจนมากเกินไป ไนเตรทอาจตกค้างในพืชผักหรือปนเปื้อนในแหล่งน้ำใต้ดิน ถ้าวริโภคไนเตรทเข้าไป สารดังกล่าวจะแปรรูปเป็นไนไตรท์ โดยทั้งไนเตรทและไนไตรท์เป็นสารก่อมะเร็งในกระเพาะอาหาร ตับ ไต และกระเพาะปัสสาวะ ดังนั้นในต่างประเทศที่พัฒนาแล้วจึงได้มีการกำหนดปริมาณสารไนเตรทตกค้างในผักและน้ำดื่มไว้ (สุพจน์ ชัยวิมล, 2546, หน้า 3 - 4)

จากปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชดังกล่าวข้างต้น จึงมีการนำวิธีการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานมาใช้ เพื่อลดการใช้สารเคมีลงให้เหลือเท่าที่จำเป็น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 - 2539) ได้กำหนดมาตรการ โดยให้เกษตรกรดำเนินการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชด้วยการติดตามสถานการณ์และควบคุมศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติและเร่งรัดให้มีการวิจัยด้านการนำสารสกัดจากพืชและจุลินทรีย์มาใช้ทดแทนสารเคมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้วิธีการที่ใช้สิ่งมีชีวิตที่เป็นศัตรูธรรมชาติของศัตรูพืชได้แก่ ตัวห้ำ ตัวเบียน และเชื้อโรค รวมทั้งการใช้สารสกัดจากพืช ในการควบคุม

ศัตรูพืชให้อยู่ในระดับต่ำที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับพืช (วัชลี โสพิน และกฤษณา นิคมรัตน์, 2540, หน้า 2)

ประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าเกษตร เริ่มให้ความสนใจในการส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล ด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ในรูปของการพัฒนาการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น จากราคาสินค้าอินทรีย์ที่มีราคาสูงกว่าสินค้าเกษตรที่ผลิตแบบทั่วไป และเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรทางการเกษตรและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นการทำให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภาพจากการทำการเกษตรโดยใช้สารเคมี ซึ่งการทำเกษตรอินทรีย์จะช่วยยกระดับรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสุขภาพที่ให้กับเกษตรกรและผู้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยถูกสุขอนามัย นอกจากนี้ จากความต้องการผลิตอาหารอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในตลาดประเทศที่พัฒนาแล้ว ประกอบกับระดับราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์อาหารทั่วไป โดยเฉลี่ยร้อยละ 20 - 50 เป็นสิ่งกระตุ้นให้ประเทศที่กำลังพัฒนาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อการส่งออกต้องปรับนโยบายการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก และเหตุผลอีกประการ คือ ระบบการค้าระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันทางการค้าและการกีดกันทางการค้าเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้กำหนดกฎระเบียบที่เข้มงวดในการนำเข้าสินค้า ด้วยเหตุผลทางด้านความปลอดภัยของผู้บริโภคและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้จากสินค้าที่ผลิตจากประเทศกำลังพัฒนาถูกปฏิเสธการนำเข้าจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะมีการปนเปื้อนของสารบางชนิดเกินขีดที่กำหนดไว้ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภค หรือถูกปฏิเสธจากเหตุผลที่ว่า การผลิตไม่เกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งมีชีวิตได้รับอันตราย ซึ่งการทำเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานจะสามารถลดข้อจำกัดในการกีดกันทางการค้าดังกล่าวได้

สำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่มีศักยภาพในการผลิตอาหารอินทรีย์เพื่อการส่งออกและบริโภคภายในประเทศ ที่เริ่มมีนโยบายการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในขณะนี้ เช่น อินเดีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศไทย เป็นต้น โดยมีประเทศที่ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อการค้าแล้วกว่า 100 ประเทศ ซึ่งเป็นประเทศในเอเชียแปซิฟิก 13 ประเทศ ในช่วงระยะสั้นและระยะปานกลาง โอกาสทางการค้าสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังคงดีอยู่ อย่างไรก็ตามในระยะยาวประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์จะต้องมีการเตรียมพร้อมผลิตเพื่อการแข่งขันที่จะมีขึ้นในตลาดโลกในอนาคต

ประเทศไทยมีนโยบายด้านเกษตรกรรมในการฟื้นฟูและเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกร โดยการส่งเสริมการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทางเลือกและเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้จากภูมิปัญญาไทยและวิทยาการสมัยใหม่ ผลิตสินค้าที่จำเป็นพื้นฐานในการบริโภค เช่น ข้าว ผัก และผลไม้สด เป็นต้น และเพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตรในตลาดโลก และเกิดแนวคิดในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นเกษตร

ทางเลือกเริ่มมีขึ้นในปี 2532 โดยการรวมตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนและผู้นำเกษตรกรที่มีความสนใจในการพัฒนาการเกษตรตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีการส่งเสริมการค้าเน้นการธุรกิจเกษตรอินทรีย์ขึ้น โดยความร่วมมือกับภาคเอกชน สหกรณ์ และชมรมเกษตรธรรมชาติ และเครือข่ายต่าง ๆ ในปี 2535 เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอินทรีย์ ในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดนโยบายในด้านอาหารปลอดภัย (food safety) โดยให้ประเทศไทยเป็นครัวของโลกและยังกำหนดให้การทำเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ

จังหวัดสระบุรีแบ่งการปกครองเป็น 13 อำเภอ 111 ตำบล 967 หมู่บ้าน 174,735 ครัวเรือน ครัวเรือนเกษตรกร 44,384 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.40 ของครัวเรือนทั้งหมดมีพื้นที่ 2,235,303.75 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 1,159,302 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 51.81 ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย 33,120 ไร่ ที่นา 395,085 ไร่ ปลูกพืชไร่ 336,260 ไร่ ไม้ผล และไม้ยืนต้น 108,133 ไร่ สวนผักและไม้ดอก 11,116 ไร่ ที่รกร้างว่างเปล่าและอื่น ๆ 17,777 ไร่ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสระบุรี, 2547, หน้า 1-6)

อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย 18 ตำบล มีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก ตำบลห้วยทรายเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอหนองแค ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านหนึ่งใน 10 หมู่บ้านของตำบล มีประชากรทั้งหมด 656 ราย 134 หลังคาเรือน ครัวเรือนเกษตรกร 35 ครัวเรือน ประชากรประกอบอาชีพปลูกผัก 15 ราย และมีการรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม หมู่ที่ 5 บ้านโสกโขม่ง ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นแหล่งปลูกพืชผักที่สำคัญของจังหวัดสระบุรี มีการปลูกผักตลอดปี มีรายได้ในครัวเรือน 20,000 - 50,000 บาทต่อปี และมีรายจ่ายในครัวเรือน 30,000-50,000 บาทต่อปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาอยู่ในระดับภาคบังคับทุกคน บางส่วนมีการศึกษาระดับปริญญาตรี (สำนักงานเกษตรอำเภอหนองแค, 2547, หน้า 1-14) เมื่อพิจารณาข้อมูลในภาพรวมแล้ว หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกพืชผักเป็นรายได้สำคัญของครัวเรือน แต่ในการปลูกพืชผักของเกษตรกร มีการลงทุนทางด้านปัจจัยการผลิต ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชปริมาณมาก ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงและผลผลิตมีการปนเปื้อนของสารเคมีเป็นจำนวนมาก ในการปลูกถั่วฝักยาว แตงกวา ซึ่งเป็นพืชผักชนิดหลักที่ปลูก มีต้นทุนค่าสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช วัชพืช และโรคพืช เป็นเงิน 2,204 บาทต่อไร่ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิต และสารเคมีที่ปนเปื้อนในผลผลิต ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญต่อผู้บริโภค จึงเห็นความสำคัญที่จะต้องใช้หลักการในการทำเกษตรอินทรีย์เข้ามาพัฒนาการผลิตพืชผักทดแทนวิธีการผลิตโดยการใช้สารเคมี

สำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี ได้ดำเนินการตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งกำหนดนโยบายในการพัฒนาด้านการผลิตพืชอาหารปลอดภัย

เพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ โดยนำร่องส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำแปลงเกษตรอินทรีย์ ในการปลูกผัก จำนวน 10 แปลง พื้นที่ 10 ไร่ เพื่อทำการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี ซึ่งเกษตรกร หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาการผลิตเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในการปลูกผัก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะวิจัยและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี โดยการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

คำถามการวิจัย

จะสามารถพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ได้อย่างไร โดยประกอบด้วยคำถามย่อย 3 คำถามดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร
2. แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี คืออะไร
3. จะสามารถพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่
การวิจัยในครั้งนี้จะศึกษาในพื้นที่ หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

2. ขอบเขตประชากร

เนื่องจากการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี มีผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาในแต่ละขั้นตอนตามความเหมาะสม ประกอบด้วย 3 กลุ่มดังนี้

2.1 ผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 15 คน

2.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย

2.2.1 เกษตรอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 คน

2.2.2 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ของสำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี จำนวน 2 คน

2.2.3 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบลห้วยทรายของสำนักงานเกษตรอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 คน

2.2.4 กำนันตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 คน

2.2.5 ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 คน

2.2.6 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จำนวน 2 คน

2.2.7 เกษตรกรผู้ประสบผลสำเร็จ (the best practice) การทำเกษตรอินทรีย์ จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 คน

3. ขอบเขตเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้เป็นกรอบการวิจัย และพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย

3.1 การวางแผนการผลิต

3.2 การปลูกและการจัดการดิน

3.3 การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

3.4 การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

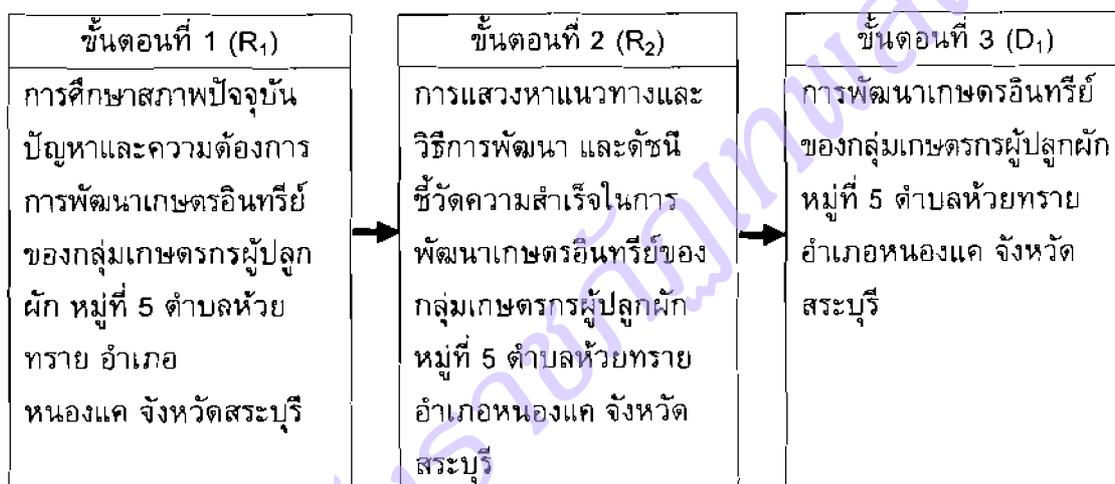
4. ขอบเขตระยะเวลา

ศึกษาวิจัยระหว่างเดือนมกราคม 2549 - กุมภาพันธ์ 2550

วิธีดำเนินการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งตอบคำถามการวิจัยว่าจะสามารถพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ได้อย่างไร ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย

เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมพัฒนาอย่างสำคัญจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา โดยกำหนดการดำเนินงานไว้ 3 ขั้นตอนต่อเนื่องกันดังปรากฏในภาพ 1

ภาพ 1 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมายถึง การพัฒนาผลผลิตผักของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ที่มุ่งเน้นกระบวนการผลิตที่อาศัยธรรมชาติและทางชีวภาพโดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ โดยประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการผลิต ด้านการปลูกและการจัดการดิน ด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ด้านการเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

การวางแผนการผลิต หมายถึง การกำหนดขั้นตอนการผลิตพืชผักของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก ตั้งแต่การเตรียมดินในแปลงจนถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งประกอบด้วยวางแผนการปลูกและระบบปลูก การวางแผนป้องกันโรคและแมลง และการวางแผนการจำหน่าย

การปลูกและการจัดการดิน หมายถึง วิธีการเตรียมดิน วิธีการปลูก และตลอดจนวิธีการปรับปรุงบำรุงดินในการปลูกพืชผักของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก

การป้องกันกำจัดศัตรูพืช หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการป้องกันและกำจัดโรคแมลงในการปลูกพืชผักของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก

การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว หมายถึง วิธีการเก็บผลผลิตผักและการเก็บรวบรวมผักหลังจากเก็บเกี่ยวพืชผักของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเกษตรอินทรีย์ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ในครั้งนี้จะก่อให้เกิดผลการพัฒนา ดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี สามารถพัฒนาเกษตรอินทรีย์โดยมีความรู้ เจตคติ และลดปัญหาการใช้สารเคมีได้
2. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี สามารถพัฒนาเกษตรอินทรีย์ได้ โดยเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
3. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์เป็นแนวทางดำเนินการในชุมชนอื่นต่อไปได้